

Barbara KRAJEWSKA

Instytut Elektryfikacji i Modernizacji Rolnictwa
w Warszawie

Cele polityki ekologicznej Polski i Unii Europejskiej z uwzględnieniem gospodarki leśnej

Wprowadzenie

„Chcesz budować dom – posadź wpierw drzewo, a zanim zaczniesz budować miasto – posadź las”. Taka już w X w. p.n.e. w Chinach istniała zasada. Nasuwa się zatem prosty wniosek, iż człowiek był zawsze blisko związany z lasem, to dla wielu naszych przodków był jedyny dostawca żywności i drewna. Dzisiaj również las dostarcza nam cennych surowców, które możemy wykorzystać w wielu dziedzinach życia. Dlatego musimy pamiętać nie tylko o pięknie i urodzie lasów ale również o ich roli w naszym życiu.

Las był od wieków miejscem, gdzie człowiek mógł zbliżyć się do natury, oddać się kontemplacjom, marzeniom, tęsknotom, poczuć się bliżej Boga. Tutaj każde drzewo czy mrowisko człowiek odbiera jak dar Boży. Jednak zarówno religie, jak i romantyczne spojrzenie na las zderza się z twardą rzeczywistością ekonomiczną oraz zagrożeniami, które przyczyniają się do coraz większych zniszczeń tego naturalnego środowiska.

Pierwsze idee ochrony sięgają XIX w. jednak człowiek szybko zdał sobie sprawę, że dopóki nie będzie chronił całego środowiska lecz poszczególne osobliwości przyrody, będzie to bezcelowe. Dlatego też praca moja omawia ochronę lasów, której celem jest nie tylko „naprawianie” lasów, ale też walka o utrzymanie ich w dobrym stanie i przeciwdziałanie zniszczeniom.

Podstawą polityki ekologicznej jest idea zrównoważonego rozwoju, toteż istotnym uzasadnieniem powstania tej pracy jest przedstawienie jej w leśnictwie, jako stabilnego i zrównoważonego rozwoju, zaspokajającego potrzeby obecnego pokolenia jak i również przyszłych pokoleń. W zasadzie zrównoważonego rozwoju kryje się wielka mądrość równego traktowania przyrody, gospodarki i człowieka. Uważam, że włączenie Polski do Unii Europejskiej wymaga dokonania obiektywnego porównania lasów w Polsce i lasów Unii Europejskiej, przedsta-

wienia polskiego leśnictwa i jego osiągnięć nie tylko dla naszego kraju ale i całej Unii Europejskiej.

W związku z tym tematem nasuwają się następujące pytania: Czy polska polityka ekologiczna jest zbieżna z polityką ekologiczną Unii Europejskiej? Jakie wzorce polskie leśnictwo może wnieść do pozostałych krajów Unii Europejskiej? Czy rozwiązania ekologiczne dotyczące ochrony lasów, które sprawdzają się w krajach Unii Europejskiej zdają egzamin również w prowadzeniu naszej gospodarki leśnej? Jak przeciwdziałać zagrożeniom spowodowanym zanieczyszczeniem środowiska jak również coraz większą eksploatacją lasów? W jaki sposób lasy wpływają na polepszenie zdrowia człowieka?

Specyfika pracy wynikająca z podjętego tematu i jej konstrukcja wskazuje na konieczność zastosowania metody analityczno – syntetycznej. Źródłem informacji wykorzystanych w mojej pracy były publikacje GUS wraz z tabelami i rysunkami, raporty dotyczące stanu lasów zarówno w Polsce jak i Unii Europejskiej, badania ankietowe wykonane na zlecenie Lasów Państwowych, literatura, prasa, zebrany materiał w postaci zdjęć oraz własne obserwacje.

Bazując na danych z wyżej wymienionych i innych źródeł dokonano analizy ochrony lasów w aspekcie polityki ekologicznej Polski i Unii Europejskiej. Pytania problemowe wyznaczyły strukturę pracy, która składa się z trzech części. Pierwsza z nich rozpoczyna się analizą podstawowych definicji, które wprowadzają w tematykę polityki ekologicznej, ochrony lasów i zdrowia człowieka. Przedstawione zostały również główne cele polityki ekologicznej Unii Europejskiej oraz Polski.

1. Analiza semantyczna podstawowych terminów

Termin **polityka** zgodnie z jej klasyczną definicją (z gr. *polis* – państwo-miasto) jest to sztuka rządzenia państwem, polegająca na osiągnięciu określonych celów. O polityce państwa nie decydują tylko nawyki, moda, kultura lecz interesy klas społecznych. W związku z ogólną polityką państwa uzależnioną od warunków historycznych, ustroju społeczno-gospodarczego, rzeczywistością, rozróżnia się politykę gospodarczą, społeczną, obronną itd.¹

Politolodzy za podstawową definicję polityki uznają definicję stworzoną przez Maxa Webera. Według niego polityka to „dążenie do udziału we władzy lub do wywierania wpływu na podział władzy, czy to między państwami, czy też w obrębie państwa, między grupami ludzi, jakie ono obejmuje.² Definicja ta mówi o dwóch wymiarach polityki: wewnętrznej (wewnątrzpaństwowa) i zewnętrznej (międzypaństwowa). Ze względu na czas powstania tej definicji (1. połowa XX wieku) dziś należałoby ją uzupełnić o stosunki państw narodo-

¹ Por. *Mała Encyklopedia Powszechna*, PWN, Warszawa 1959, 728.

wych z organizacjami międzynarodowymi oraz o stosunki między tymi organizacjami i w ich obrębie (zwłaszcza w kontekście Unii Europejskiej).

W politologii amerykańskiej definiuje się politykę jako sztukę bycia wybranym (zdobywanie władzy). Według Arystotelesa polityka to sztuka rządzenia państwem, do której niezbędne są: wiedza, umiejętności i predyspozycje psychiczne. Jej celem jest dobro wspólne. Zdaniem Jana Pawła II polityka to „roztropne działania na rzecz wspólnego dobra”.³ Możemy zatem wyodrębnić dwa sposoby definiowania pojęcia polityka. Pierwszy dotyczy pojmowania polityki jako sztuki rządzenia, czyli kierowania sprawami politycznymi przez harmonizowanie różnorodnych, sprzecznych często dążeń. W tym sensie pojęcie polityka związane jest dość ściśle z ideałami greckiej mądrości politycznej w poszukiwaniu równowagi i kompromisu upatrującego wyrazu doskonałości intelektualnej. Za coś zupełnie naturalnego uważa się ład, stabilność, porozumienie, natomiast jakiegokolwiek odstępstwa od społecznej harmonii uznawane są za nienaturalne i zagrażające społeczności. Drugi sposób definiowania polityki traktowany jest jako sfera konfliktu i walki o władzę. Za rzecz naturalną jest tu uważany konflikt, gra, a harmonia, stan równowagi uzyskany bez walki jest uważany za kuriozalny. Rozwiązaniem w tym przypadku jest analiza konfliktu i podjęcie decyzji. Równość nie ma tutaj bytu, porządek świata jest monistyczny, zaś podstawowy cel polityki to określenie relacji tożsamości „przyjaciół-wróg”.⁴

Aby wyodrębniła się nowa polityka, musi wejść w zakres działalności państwa oraz stać się dyscypliną naukową. Ochrona środowiska przez jakiś czas była nawet nazywana polityką gospodarczą w dziedzinie ochrony środowiska. Tak ją określali m.in. Barbara Prandeka, Kazimierz Górka oraz w 1988 roku Komisja Planowania przy Radzie Ministrów.⁵

Termin **polityka ekologiczna** po raz pierwszy został użyty na świecie dopiero w 1972 roku w Deklaracji Sztokholmskiej. W Polsce proces adaptacyjny i zdefiniowanie polityki ekologicznej państwa trwało dłużej, gdyż w pierwszych dokumentach rządowych i państwowych, zaistniała dopiero na początku 1991 roku.

Powtarzając za Barbarą Prandeką można stwierdzić, że polityka ekologiczna to nauka o umiejętności kierowania oraz sterowania interakcją „społeczeństwo-przyroda”.⁶ Natomiast Franciszek Piontek definiuje politykę ekologiczną jako „naukę o wieloszczeblowym kierowaniu procesami ochrony środowiska, tj. ra-

² M. WEBER, *Polityka jako zawód i powołanie*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1998, 56.

³ Por. <http://www.wikipedia.org.pl>

⁴ Por. F. RYSZKA, *Nauka o polityce*, w: *Rozważania metodologiczne*, Warszawa 1984, 10-13.

⁵ Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1984, 68.

⁶ B. PRANDEKA, *Przedmiot zainteresowań i badań polityki ekonomicznej*, w: *Studia Ekonomiczne INE PAN*, nr 6, Warszawa 1984, 13.

cyjnym wykorzystaniu i reprodukcji jego zasobów w szczególności przy pomocy planów (prognoz) i narzędzi regulacji, dla zapewnienia niezbędnej skuteczności i efektywności poczynań w tym zakresie⁷. Zgodnie z poglądem Bazylego Poskrobko polityka ekologiczna jest to świadoma i celowa działalność państwa, która polega na racjonalnym kształtowaniu środowiska przyrodniczego poprzez jego właściwe użytkowanie i ochronę opierającą się na poznanych prawach przyrodniczych, ekonomicznych i społecznych⁸. Z terminem polityka ekologiczna polemizuje Alicja Lisowska, której zdaniem właściwsze określenie to polityka ochrony środowiska. Uzasadnia to tym, że polityka dotyczy władzy, podmiotem są zatem ludzie, a zwierzęta i rośliny mogą być przedmiotem zainteresowania polityki, gdy ich istnienie związane jest z działalnością człowieka⁹.

Analizując niniejsze poglądy można stwierdzić, że polityka ekologiczna to świadoma działalność państwa, której celem jest racjonalne kształtowanie środowiska poprzez jego odpowiednie użytkowanie i ochronę zgodnie z poznanymi prawami przyrodniczymi, ekonomicznymi i społecznymi. Proces wyodrębniania się polityki ekologicznej przyspieszyło powiązanie jej z polityką społeczną. Polityka ekologiczna w pracach naukowych była określana jako polityka środowiskowa. W 1972 roku w Deklaracji Sztokholmskiej Konferencji ONZ po raz pierwszy użyto terminu polityka ekologiczna. Zapisano tam, że „władze lokalne i państwowe ponoszą odpowiedzialność za właściwą politykę ekologiczną w zasięgu ich jurysdykcji”. W Polsce przyjął się termin polityka ekologiczna dość powszechnie, a w 1991 roku został użyty w dokumentach państwowych.¹⁰

W latach dziewięćdziesiątych Polska zamierzała prowadzić aktywną politykę ekologiczną, która mogła być reaktywna lub prewencyjna. Reaktywna polityka ekologiczna zdaniem B. Fiedora to podejmowanie takich przedsięwzięć, których „celem jest eliminacja, bądź minimalizacja emisji zanieczyszczeń i odpadów generowanych w procesach produkcji i konsumpcji”. Zadaniem polityki prewencyjnej (zapobiegawczej) jest stymulowanie gospodarki, dzięki czemu jest możliwe przechodzenie od technologii „brudnych” do „czystych” lub niskoemisyjnych. „Realizacja polityki prewencyjnej może następować przede wszystkim drogą przemian strukturalnych w gospodarce, wyrażających się w spadku udziału tradycyjnych surowco- i energochłonnych, a zarazem wysoce polutogennych dzie-

⁷ F. PIONTEK, *Zarys polityki sozologicznej*. Ossolineum, Warszawa 1986, 27.

⁸ B. POSKROBKO, *Sterowanie procesami ochrony środowiska*, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 1993, 102.

⁹ Por. A. LISOWSKA, *Polityka ochrony środowiska w polityce państwa*, w: *Polityka ekologiczna III Rzeczypospolitej*. Praca zbiorowa pod red. Papuziński A., Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego. Bydgoszcz 2000, 21-22.

¹⁰ Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1995, 68-70.

dzin wytwarzania”. Polityka ekologiczna musi być również skuteczna i efektywna. T. Żylicz twierdzi, że wtedy jest skuteczna, gdy rozwiązuje problemy ochrony środowiska. „Efektywność” trudno jest zastosować w praktyce, gdyż nie da się ściśle określić korzyści dla środowiska i ludzi w kategoriach pieniężnych. Stosuje się zatem pojęcie efektywność kosztowa, jest to osiągnięcie konkretnego efektu możliwie najniższym kosztem¹¹.

Politykę ekologiczną możemy określić jako wzrost zainteresowania opinii publicznej, polityków, różnych firm i konsorcjów przemysłowych, szeroko rozumianą ochroną środowiska. Rozwój polityki ekologicznej datujemy na początek lat siedemdziesiątych. Wtedy to zaczęły powstawać organizacje społeczne zwane ekologicznymi, których celem była ochrona środowiska i poprawa jakości życia człowieka opartego na zdrowym środowisku. Problematyka ekologiczna zawarta jest w wielowymiarowym powiązaniu elementów środowiska ekologicznego jak: woda, las, powietrze, ziemia. Ochronę środowiska naturalnego, która mieści się w kategorii polityki ekologicznej państwa można podzielić na trzy płaszczyzny:

- konserwatorską, która stawia sobie za cel zachowanie naturalnego środowiska w jego pierwotnej postaci. Istotna jest tutaj kwestia ochrony ginących gatunków zwierząt, roślin, tworzenia parków narodowych;
- pragmatyczną charakteryzującą się odpowiednim dostosowaniem środowiska społecznego do zastałej sytuacji ekologicznej państwa. Wielkim zagrożeniem dla środowiska są różnorakie gałęzie przemysłu. W tym kontekście pojawiają się grupy i organizacje ekologiczne, które walczą o zamykanie starych zakładów mogących doprowadzić do zniszczenia ekosystemów;
- systemową, w ramach której zgłaszane są postulaty transformacji dotychczasowych celów państwa, przede wszystkim w kontekście wymiaru ekologicznego. Ruchy i organizacje ekologiczne uważają, że w planowaniu polityki państwa nie muszą być brane pod uwagę względy ekonomiczne czy społeczne. Najważniejszym według nich powinno być proekologiczne nastawienie polityki, aby uwrażliwić człowieka na jego życie w naturalnym środowisku, gdyż taka postawa może w przyszłości prowadzić do rozszerzania ekosystemów i rozwijania wzajemnej harmonii między człowiekiem a przyrodą¹².

Nadrzędną wartością w polityce Trzeciej Rzeczypospolitej jest człowiek, będzie on zatem nadrzędną wartością w polityce ekologicznej państwa. Oznacza to, że zdrowie społeczeństwa jako całości, komfort środowiska, w którym żyją i pracują społeczności lokalne oraz życie i zdrowie każdego obywatela są głównym niepodważalnym kryterium w realizacji polityki ekologicznej na każdym szczeblu: w miejscu pracy i zamieszkania, na szczeblu lokalnym, regionalnym

¹¹ Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1995, 68-77.

¹² Por. *Leksykon politologii*. Atla 2. Wrocław 1998, 76-77.

oraz krajowym. Nowa polityka ekologiczna państwa ma służyć zaspokajaniu rosnących potrzeb człowieka, zarówno materialnych jak i odnoszących się do jakości otaczającego go środowiska.

Ekologia jest określana jako nauka o gospodarce przyrody w jej ekosystemach, gdzie obejmuje ona całość zjawisk dotyczących wzajemnych zależności między organizmami a ich środowiskiem. Na tej podstawie możemy rozróżnić trzy kierunki badań ekologicznych:

- autekologię, która zajmuje się wpływem czynników abiotycznych i biotycznych na organizmy poszczególnych gatunków;
- populację zajmującą się strukturami populacji na ziemi i zachodzące w niej zmiany ilościowe w zależności od zmian w środowisku naturalnym;
- biocenologię, która bada strukturę i dynamikę rozwoju biocenoz.¹³

Ekologia jest nauką korzystającą z doświadczeń nauk ścisłych, jak matematyka, fizyka, chemia, meteorologia. Nauk o ziemi jak geografia, geologia, archeologia, także systemowych, jak filozofia. Jej patronem jest Franciszek z Asyżu. Współcześnie może on być znakiem orientacyjnym w odszukiwaniu właściwych relacji między sobą, z Bogiem i przyrodą. Oficjalnie ogłosił go „patronem ekologów” Jan Paweł II dokumentem „Inter sanctos”.¹⁴

Analizując myśl ekologiczną należy stwierdzić, że rozwinęła się ona na przełomie XVIII i XIX w. Spowodowały to badania, które dotyczyły wpływów ekologicznych na organizm człowieka. Dzisiejsza myśl ekologiczna zajmuje się wyszukiwaniem prawidłowości i praw rozwoju różnych ekosystemów, głównie lądowych. Dlatego też badania ekologiczne mają podstawowe znaczenie dla gospodarki leśnej, rybackiej i łowieckiej.

Pojęcie ekologia po raz pierwszy użył Ernest Haeckel w 1866 roku. Rozumienie ekologii w ujęciu E. Haeckla (1834-1919) i uściślone przez S. A. Forbesa (1844-1930) w 1895 r. przetrwało do naszych czasów jak podaje Kazimierz A. Dobrowolski¹⁵. Obecnie termin ekologia i ekologiczny są bardzo różnie rozumiane. Ekologia to teoria i praktyka ochrony środowiska, to credo ideologii ruchów społecznych i „partii zielonych” (zwolenników „świętości natury” a także wszelkiego życia, itp.).¹⁶

Termin **ekologiczny** zgodnie z klasyczną definicją to „należący do ekologii, dotyczący związków między środowiskiem a żyjącymi w nim organizmami.” Jest

¹³ Encyklopedia PWN. Warszawa 1977, 678.

¹⁴ Por. S. Jaromi, *Św. Franciszek i jego naśladowcy w XII wieku*, w: *Między niebem a ziemią. Ku etyce ekologicznej*. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk. Kraków 2000, 65.

¹⁵ Por. K. A. DOBROWOLSKI, *Polskie nauki ekologiczne wobec wyzwań globalnych i zadań praktycznych w kraju*, w: *Ziemia domem człowieka*, pod red. Krakowiaka J. L.. BD. Warszawa 1997. 5-14.

¹⁶ Por. Z. Hull, *Światopogląd ekologiczny a ekologia i nauki o ochronie i kształtowaniu środowiska*, w: *Światopogląd i ekologia*, red. Dębowski J. Olsztyn 1997, 56-57.

on „zgodny z wymaganiami ekologii, z zachowaniem naturalnych, zbliżonych do pierwotnych warunków środowiska człowieka; nieskażony, zdrowy”¹⁷. Termin ekologiczny używany jest w odniesieniu do ruchów społecznych i politycznych, których zadaniem powinna być ochrona środowiska naturalnego. Stosuje się go również w stosunku do kierunków filozoficznych traktujących człowieka jako jeden z wielu gatunków-użytkowników ogólnego dobra jakim jest biosfera. Już w Biblii można doszukać się źródeł ekologii jak: „czyńcie sobie ziemię poddaną” w pewnym stopniu zaważyło na relacjach człowiek-natura. Refleksję nad pięknem świata przyrodniczego widać w doktrynie św. Franciszka z Asyżu – nie tylko patrona ekologii ale też apostoła pokoju i miłości natury.¹⁸

Termin **sozologia** pochodzi od greckiego słowa „sozo”, które oznacza „ochraniać”, „ratować”. Został on wprowadzony do polskiego słownika naukowego przez Walerego Goetela na początku lat sześćdziesiątych XX wieku. Według niego termin ten oznacza naukę o ochronie przyrody, o ochronie naturalnego środowiska człowieka.¹⁹ Sozologia jest to nauka zajmująca się kompleksowymi badaniami zachowań człowieka oraz racjonalną przebudową i ochroną jego środowiska.²⁰

Pierwsza definicja **ekorozwoju** pojawiła się w deklaracji Konferencji ONZ w Sztokholmie w 1972 roku lecz ostatecznie została sformułowana na II sesji Rady Zarządzającej UNEP (United Nations Environment Programme-Program Środowiska Narodów Zjednoczonych) w 1975 roku [UNEP, 1975]. Przyjęto tam, że społeczeństwo realizujące ideę ekorozwoju, to „społeczeństwo uznające nadrzędność wymogów ekologicznych, które nie mogą być zakłócone przez wzrost cywilizacji oraz rozwój gospodarki, zdolne do sterowania własnym rozwojem w celu utrzymania homeostazy i symbiozy z przyrodą, a więc realizujące racjonalne procesy produkcyjne, racjonalną konsumpcję oraz wykorzystywanie odpadów i dbające o przyszłościowe konsekwencje podejmowanych działań, a więc także o potrzeby i zdrowie przyszłych pokoleń”. Dokładniej idea ta została scharakteryzowana przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych przy ONZ w 1980 roku stwierdza, że: ”istoty ludzkie w swym dążeniu do osiągnięcia rozwoju gospodarczego i wykorzystania bogactw naturalnych muszą uznać fakt, że zasoby i wytrzymałość ekosystemów są ograniczone, muszą więc wziąć pod uwagę potrzeby przyszłych pokoleń. Jeżeli bowiem celem rozwoju jest osiągnięcie dobrobytu gospodarczego i społecznego, to celem ochrony jest

¹⁷ A. MARKOWSKI, R. PAWELEC, *Wielki Słownik Wyrazów Obcych i Trudnych*, Wyd. Wilga. Warszawa 2001, 190.

¹⁸ Por. R. BORKOWSKI, *Konsonanse i dysonanse. Uwagi o związkach między polityką a ekologią*, w: *Problemy ekologii*, nr 1. Warszawa 1999, 35.

¹⁹ J.M. DOŁĘGA, *Ochrona przyrody a kultura ekologiczna w: Między niebem a ziemią. Ku etyce ekologicznej*, Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków 2000, 292.

²⁰ W. KOPALIŃSKI, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*. Świat Książki, Warszawa 2000, 467.

zachowanie zdolności Ziemi do zapewnienia trwałego rozwoju ludzkości i do utrzymania wszystkich istot przy życiu” [IUCN, 1985. The World Conservation Union/Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody].²¹

W literaturze polskiej zaczęto definiować ekorozwój już w latach osiemdziesiątych. B. Zaufal określa go jako „prowadzenie wszelkiej działalności gospodarczej w harmonii z przyrodą w taki sposób, aby nie spowodować nieodwracalnych zmian w żywej przyrodzie”. W sposób podobny definiuje ekorozwój W. Bojarski. Twierdzi on, że jest to rozwój społeczno-gospodarczy zharmonizowany ze środowiskiem przyrodniczym. S. Kozłowski określa ekorozwój za „...te wszystkie działania, które poprawiając warunki życia człowieka na Ziemi nie powodują degradacji środowiska przyrodniczego”. Ekorozwój definiuje się również jako prowadzenie działalności gospodarczej, wykorzystanie potencjału środowiska, organizacji społeczeństwa w taki sposób, aby zapewnić trwałość użytkowania zasobów przyrodniczych, poprawę oraz zachowanie wysokiej jakości życia. Ekorozwój jest procesem, a nie stanem, dlatego istotna jest tu kontrola oraz sterowanie jego różnymi czynnikami. Według literatury rolę wskaźników ekorozwoju mogą odgrywać zagregowane standardy takie jak: jakość życia, którego wskaźnikiem jest zamożność społeczeństwa, warunki przyrodnicze, stan kultury itp.; jakość środowiska określana stanem różnorodności biologicznej, produktywnością, stabilnością oraz trwałością ekosystemów; świadomość ekologiczna społeczeństwa, uwarunkowania kulturowe, a także społeczno-gospodarcze.²²

Jakość życia kształtuje się pod wpływem sfery kulturowej, przyrodniczej i gospodarczej. Analizując jakość życia bierze się pod uwagę potrzeby podstawowe człowieka takie jak: zdrowie człowieka, długość życia, zaspokojenie podstawowych potrzeb materialnych, komfort życia, zaspokojenie potrzeb naukowych, kulturalnych, przynależność do miejsca oraz wybór i kształtowanie postaw.²³ Jakość środowiska jest wyrażana m.in. przez: trwałość życia w ekosystemach, różnorodność biologiczną oraz zakres eksploatacji zasobów naturalnych odnawialnych i nieodnawialnych.

Wykorzystuje się również pośrednie wskaźniki jakości środowiska, które określają stan ekosystemów, stan antropogennego obciążenia środowiska oraz zakres działalności ochronnej, między innymi: wskaźnik udziału obszarów o ekosystemach naturalnych, zmodyfikowanych, uprawnych, zabudowanych; wskaźnik udziału obszarów chronionych, w różnych kategoriach ochrony; wskaźnik różnorodności biologicznej wyrażony udziałem gatunków o populacji zmniej-

²¹ M. NOWICKI, *Strategia Ekorozwoju Polski*, Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzczki. Warszawa 1993, 12.

²² Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1995, 78-80.

²³ Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1995, 81.

szającej się, stałej i wzrastającej oraz wskaźnik zróżnicowania gatunków udomowionych.²⁴

Pojęcie **uwarunkowania kulturowe** oznacza tradycję, stosunek człowieka do przyrody itp. Do wskaźników charakteryzujących ten standard można zaliczyć: stopień społecznej akceptacji zmiany form zaspokajania potrzeb, stylu życia potrzebnego przy wdrażaniu ekorozwoju; podatność społeczeństwa na zmiany ustrojowe, organizacyjne i gospodarcze; stopień adaptacji zawodowej; zasiedziałość pokoleniową; integrację regionalną; stan zdrowia; wykształcenie oraz strukturę własności itp.²⁵

Po zmianie ustrojowej w 1989 roku w Polsce pierwszy raz zajęto się wdrożeniem ekorozwoju. Uznano, że wdrożenie idei ekorozwoju będzie możliwe jeśli zintegruje się cele ekologiczne z celami społecznymi i gospodarczymi; zrestrukturyzuje się gospodarkę narodową, a szczególnie przemysł; wprowadzi ocenę ryzyka zagrożeń środowiska oraz ich skutki; wyeliminuje się szkodliwe techniki i środki przy produkcji żywności; opracuje model gospodarki leśnej, gdzie najważniejsza byłaby środowiskotwórcza funkcja lasu; zmniejszy się emisję spalin przez pojazdy.²⁶

Podsumowując należy stwierdzić, że ekorozwój to podstawa polityki ekologicznej państwa. Polityka ekorozwoju to z jednej strony nadanie rozwojowi konsumpcji, produkcji i rozwojowi cywilizacyjnemu kierunku zachowującego w sposób trwały walory i zasoby środowiska, z drugiej zaś czynna ochrona środowiska przyrodniczego.

Polityka ekorozwoju realizowana będzie poprzez egzekwowanie wymagań środowiska w każdej działalności społeczno-gospodarczej na terenie kraju oraz przez odpowiednią politykę w stosunku do krajów sąsiadujących, a także przez podnoszenie świadomości społeczeństwa o osobistej odpowiedzialności każdego obywatela za realizowanie ochrony środowiska.

Ekorozwój pod względem lingwistycznym jest odpowiednikiem angielskiego terminu *sustainable development*, którego dokładnie nie można przetłumaczyć na język polski. W Polsce tłumaczymy go jako rozwój trwały, rozwój zrównoważony, ekorozwój, trwały zrównoważony rozwój. Termin *sustainable development* w raporcie Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju, powołanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych w 1983 r. zdefiniowano jako „prawo do zaspokojenia

²⁴ Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1995, 84-85.

²⁵ Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1995, 85-86.

²⁶ Por. K. GÓRKA, B. POSKROBKO, W. RADECKI, *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWN, Warszawa 1995, 87.

aspiracji rozwojowych obecnej generacji bez ograniczania praw przyszłych pokoleń do zaspokojenia ich potrzeb rozwojowych.”²⁷

Według D. Pearce’a i K. Turnera **trwały i zrównoważony rozwój** polega na „maksymalizacji korzyści netto z rozwoju ekonomicznego, chroniąc jednocześnie oraz zapewniając odtwarzanie się użyteczności i jakości zasobów naturalnych w długim okresie. Rozwój gospodarczy musi wówczas oznaczać nie tylko wzrost dochodów per capita, ale także poprawę innych elementów dobrobytu społecznego. Musi on obejmować również niezbędne zmiany strukturalne w gospodarce jak i w całym społeczeństwie”²⁸ Definicja ta implikuje, iż rozwój trwały musi być zrównoważony, występuje równowaga pomiędzy celami ekonomicznymi, społecznymi oraz jakością środowiska, z zachowaniem zasobów przyrodniczych dla przyszłych pokoleń.

„Trwały rozwój można uznać za koncepcję wzrostu efektywności gospodarowania w jego aspekcie ekologicznym i społecznym. Drogą do poprawy efektywności są nie tylko procesy gospodarcze ujmujące realne koszty oraz korzyści ekologiczne i społeczne podejmowanych działań gospodarczych ale także kształtowanie świadomości i humanizmu ekologicznego”²⁹.

Ekorozwój nie jest ochroną środowiska w sensie tradycyjnym, który warunkuje przestrzeń ekologiczną, bezpieczny i korzystny dla środowiska człowieka. Jest pewną formą etyki, gdyż istnieje prawo wyboru form konsumpcji i produkcji. Jest to też moda ponieważ produkt ekologiczny może być kojarzony z czymś bezpiecznym, zdrowym, a zatem nowoczesnym.

W Raporcie Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju rozwój zrównoważony został określony jako „...rozwój gospodarczy i społeczny, (...) który zaspokoi potrzeby obecne nie pozbawiając przyszłych pokoleń możliwości zaspokojenia ich potrzeb”³⁰

Definicja lasów opracowana przez [UNECE/FAO, 2000] United Nations Economic Commission for Europe – Komisja Gospodarcza dla Europy przy ONZ / Food and Agriculture Organization – Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa uznaje za las teren większy niż 0,5ha, na którym rzuty koron drzew pokrywają ponad 10% powierzchni.³¹ Zgodnie z definicją, las (biocenoza leśna) to kompleks roślinności o przewadze gatunków drzewia-

²⁷ Por. Cz. WIĘCKOWSKI, *Polityka ekologiczna państwa. Priorytety, instrumenty prawne, planowane działania*, w: *Problemy ekologii*, nr 4, 1998, 115.

²⁸ D. KIEŁCZOWSKI, *O pojęciu trwałego rozwoju*, w: *Studia Ecologiae et Bioethicae*, UKSW, Warszawa 2004, 349.

²⁹ D. Kiełczowski, *O pojęciu trwałego rozwoju*, w: *Studia Ecologiae et Bioethicae*, UKSW, Warszawa 2004, 364.

³⁰ U. GRZEŁOŃSKA I E. KOLANOWSKA, *Nasza wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju*. PWN. Warszawa 1996, 67.

³¹ P. PASCHALIS, *Polskie leśnictwo w Unii Europejskiej*. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych. Warszawa 2004, 103.

stych dla danego regionu geograficznego, wraz ze światem zwierzęcym. Profesor J. J. Karpiński definiuje las jako "dynamiczny twór przyrody, w którym są zespolone w niepodzielną całość układem zależności, powiązań i wzajemnych wpływów: określona roślinność z przeważającym udziałem form drzewiastych, związanych z nim zwierzętami oraz wykorzystywane przez rośliny i zwierzęta podłoże geologiczne, gleba, woda i klimat".³²

Naturalny las w odróżnieniu od hodowanego nie zmienia się w czasie. Składa się z wielu gatunków drzew i wygląda tak samo jak 100 lat temu, i prawdopodobnie za kolejne sto lat nie będzie większych zmian. Las spełnia ważną rolę w regulacji stosunków wodnych na danym terenie. Na obszarach wylesionych często zdarzają się powodzie, a w górach lawiny śnieżne i błotne. Przeważająca większość lasów w Polsce, to lasy sztuczne, wyhodowane przez człowieka. Jedynym wyjątkiem są szczątki pralasu – puszczy w okolicach Białowieży. W lesie sadzonym rośnie znacznie mniej gatunków drzew, przeważnie dominuje jeden lub dwa. Drzewa są w równym wieku lub jest kilka pokoleń w zależności od posadzenia.

Jako formacja, mogąca powstawać i utrzymywać się tylko w określonych warunkach geograficzno-ekologicznych, las ma na kuli ziemskiej swoje naturalne granice zasięgu. Na obszarach, których klimat wraz z innymi czynnikami ogranicza roczny cykl wegetacji do zbyt krótkiego okresu, jest zbyt chłodny bądź suchy, drzewa nie mogą tworzyć zwartych samoodnawialnych populacji, co wyklucza możliwość istnienia lasu. W rozmieszczeniu lasów na kuli ziemskiej przejawia się działanie prawa strefowości geograficznej. Z biogeograficznego punktu widzenia można wyróżnić następujące gł. typy formacji:

- 1) lasy iglaste (obejmujące rozległe obszary pn. Eurazji i Ameryki Pn. o klimacie zwłaszcza subarktycznym),
- 2) lasy liściaste zrzucające liście na zimę (przeważają na obszarach klimatu umiarkowanego Europy, Azji i Ameryki Pn.),
- 3) lasy liściaste zrzucające liście z nastaniem pory suchej (strefa podzwrotnikowa i zwrotnikowa) na obszarach odznaczających się występowaniem suchej i deszczowej pory roku,
- 4) lasy liściaste wiecznie zielone (występujące w strefie zwrotnikowej i podzwrotnikowej ale na obszarach o klimacie wilgotnym umożliwiającym wegetację przez cały rok).³³

Zespół działań zmierzających do zachowania leśnych zasobów, jak również przyrodniczych, gospodarczych i innych funkcji lasów możemy określić jako ochronę lasów. (Ochrona – zabezpieczenie przed zniszczeniem, uszkodzeniem, niebezpieczeństwem). Jest to działalność gospodarcza mająca na celu rozpozna-

³² <http://www.wikipedia.org.pl>

³³ <http://www.lasypanstwowe.gov.pl>

wanie, zapobieganie i zwalczanie szkód wyrządzonych przez człowieka, a także czynniki przyrody ożywionej i nieożywionej. Również dyscyplina nauk leśnych.³⁴ Według obowiązującego prawa ochrona lasów polega na:

- zwiększeniu lesistości kraju do 35%,
- przeciwdziałaniu erozji gruntów leśnych,
- podnoszeniu odporności drzewostanów przez wykonywanie zabiegów profilaktycznych i ochronnych zapobiegających powstawaniu pożarów; zapobieganiu i zwalczaniu gradacji szkodników; gospodarowaniu zwierzyną leśną tak, aby nie zagrozić trwałości lasu; ograniczeniu zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego,
- zaprzestaniu składania odpadów, których kumulacja w środowisku leśnym zagraża drzewostanom,
- racjonalnym gospodarowaniu zasobami leśnymi,
- zwiększeniu powierzchni obszarów prawnie chronionych.³⁵

Z działalnością człowieka i jego funkcjonowaniem nierozzerwalnie wiąże się pojęcie zdrowie. Według definicji Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) jest to „kompletny fizyczny, psychiczny i społeczny dobrostan człowieka, a nie tylko brak choroby lub ułomności”.³⁶ Według kolejnej definicji – zdrowie to sytuacja dobrego stanu organizmu i nie występowania w nim poważniejszych chorób. Wpływ na zdrowie mają choroby różnego pochodzenia (infekcje, wypadki, nowotwory itd.), dieta, warunki środowiskowe. Zdrowie zwykle pogarsza się po osiągnięciu przez organizm pewnego wieku, co w końcu prowadzi do śmierci. Moment ten można częściowo odwlec dbając o zdrowie. Najważniejsze środki jakie można podjąć, aby zachować zdrowie:

- podjęcie leczenia wszystkich poważnych chorób
- zachowanie aktywności fizycznej
- nie nadużywanie alkoholu; wyeliminowanie palenia tytoniu i zażywania innych szkodliwych substancji
- racjonalne odżywianie.

Dla zdrowego człowieka typowa dieta w Polsce dostarcza wszystkich koniecznych substancji odżywczych w wystarczających ilościach, ale w wypadku niektórych chorób mogą być niezbędne poważniejsze modyfikacje diety.

Cechy świadczące o dobrym zdrowiu psychicznym:

- 1) Pozytywne postawy wobec siebie, a zatem: brak zaburzeń z powodu własnych emocji, obaw, gniewu, miłości, zazdrości, poczucia winy i zamartwiania się;

³⁴ Leksykon PWN, 1972. Warszawa. 807.

³⁵ <http://www.lp.gov.pl>

³⁶ G. NOWICKA, *Zachowanie zdrowia i zapobieganie chorobom – kluczowy cel działań w zakresie zdrowia publicznego w: Studia Ecologiae et Bioethicae*. UKSW. Warszawa 2004, 97.

człowiek ma poczucie, że potrafi pokonywać życiowe niepowodzenia, jest tolerancyjny wobec siebie i innych, potrafi śmiać się ze swoich zachowań, adekwatnie ocenia swoje możliwości, potrafi akceptować swoje słabe strony, darzy siebie szacunkiem, człowiek ma poczucie zaradności w większości sytuacji, które spotyka na swojej drodze, potrafi czerpać satysfakcję z codziennych, prostych przyjemności.

- 2) Pozytywne nastawienie do innych ludzi: zdolność do dawania miłości i szacunku do odmienności drugiego człowieka, umiejętność utrzymywania długotrwałych i satysfakcjonujących kontaktów z drugim człowiekiem, oczekiwanie zaufania i akceptacji oraz wiara w ich szczerość, szacunek do różnic, jakie występują między ludźmi, nie wywieranie nacisków na ludzi wokół siebie i nie pozwalanie, by inni wywierali go na nas, umiejętność życia w grupie, do której się przynależy, odpowiedzialność za swoich bliskich i innych ludzi.
- 3) Umiejętność radzenia sobie w różnych sytuacjach: człowiek radzi sobie z problemami w miarę tego jak się pojawiają, akceptuje swoje poczucie odpowiedzialności, gdy to możliwe, dostosowuje do siebie środowisko, gdy to konieczne, dostosowuje się do niego, planuje swoją przyszłość i nie boi się jej, jest otwarty na nowe doświadczenia i nowe pomysły, potrafi wykorzystywać swoje naturalne uzdolnienia, stawia przed sobą realistyczne cele, potrafi myśleć o własnych sprawach i samodzielnie podejmować decyzje, w pełni angażuje się w to co robi i czerpie satysfakcję ze swoich osiągnięć.³⁷

Zawsze interesowano się chorobami i tym co jest ich przyczyną. Zaczęto dostrzegać jak ważne są relacje między człowiekiem a środowiskiem. Hipokrates uważany za ojca medycyny europejskiej definiował zdrowie jako zaburzenie czynności organizmu, a jej przyczyn szukał nie tylko w stanie fizycznym chorego, lecz również w jego zachowaniu, warunkach życia itp. Pisał, że „...zachowanie zdrowia wymaga poznania natury człowieka oraz wpływu żywności zarówno tej naturalnej, jak i przygotowanej i nie należy również zapominać o ćwiczeniach...”. Uważał, że bardzo istotne dla zdrowia jest odżywianie człowieka, kondycja fizyczna, higiena osobista. Lekarze arabscy mieli podobne poglądy uważali, że środowisko w jakim żyjemy może mieć istotny wpływ na nasze zdrowie.³⁸ Dobre zdrowie zwiększa ponadto możliwości rozwoju człowieka jako jednostki i społeczeństwa. Jak się okazuje jest to bardzo dobry kapitał. Według H. Skolimowskiego „być zdrowym, to być w dobrych stosunkach z kosmosem”. Uważa on również, że idea „prawa” do zdrowia powinna być zastąpiona ideą moralnego obowiązku troski o własne zdrowie. Jednym z aspektów troski o zdrowie jest uznanie świętości życia.³⁹

³⁷ <http://www.wikipedia.org.pl>

³⁸ Por. G. NOWICKA, *Zachowanie zdrowia i zapobieganie chorobom – kluczowy cel działań w zakresie zdrowia publicznego w Studia Ecologiae et Bioethicae*. UKSW. Warszawa 2004, 97-103.

³⁹ H. SKOLIMOWSKI, *Filozofia życia*, Wydawnictwo Pusty Obłok, Warszawa 1992, 58.

Definicje zdrowia są różne. Generalnie podkreśla się, że zdrowie należy traktować integralnie jako jedność ciała z duszą, a zatem chodzi tu nie tylko o zdrowie fizyczne, psychiczne ale i duchowe. Jan Paweł II w Orędziu na światowy dzień chorego 2000 przedstawił następującą wizję zdrowia: „Istnieje bowiem związek między zdrowiem jednostek i społeczności a środowiskiem: jest ono *domem* człowieka, a zarazem kryje w sobie zasoby powierzone jego opiece i zarządowi; jest *ogrodem*, którego należy strzec, i *polem*, które trzeba uprawiać. Jednakże z ekologią *zewnątrzną* wobec człowieka winna się łączyć ekologia *wewnętrzna* i moralna, bo tylko ona zaspokaja wymogi właściwie pojmowanego zdrowia. Zdrowie człowieka postrzegane zgodnie z tą integralną wizją, staje się zatem jednym ze składników życia, daje mu siły do służby innym oraz otwiera go na przyjęcia zbawienia.”⁴⁰

2. Cele polityki ekologicznej w Polsce

Uchwalona w 1997 roku Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej stwierdza, że Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju, ustala także, że ochrona środowiska jest obowiązkiem m. in. władz publicznych, które przez swą politykę powinny zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom. Nadrzędną wartością w życiu człowieka jest drugi człowiek. Będzie on także nadrzędną wartością w polityce ekologicznej państwa. Oznacza to, że zdrowie społeczeństwa jako całości, komfort środowiska, w którym żyją i pracują społeczności lokalne oraz życie i zdrowie każdego obywatela są głównym, niepodważalnym kryterium w realizacji polityki ekologicznej na każdym szczeblu: w miejscu pracy i zamieszkania, na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Nowa polityka ekologiczna państwa ma służyć zaspokajaniu rosnących potrzeb człowieka, zarówno materialnych, jak i odnoszących się do jakości środowiska. Polityka ekologiczna państwa uchwalona została przez Sejm 10 maja 1991 roku i obowiązywała w latach 1991-2000. Stworzona Pierwsza Polityka Ekologiczna Państwa została oceniona w Europie bardzo pozytywnie jako jeden z bardziej nowoczesnych dokumentów strategicznych odnoszących się do ochrony środowiska w skali kraju.

Kolejna – druga wersja Polskiej Polityki Ekologicznej Państwa powstała w 2000 roku. Program Wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002 – 2010 powstał w 2002 roku. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku – określa nowe kryteria tworzenia krajowej polityki ekologicznej – Prawo ochrony środowiska [Ustawa 2001], która w art. 13 – 16 wprowadza obowiązek aktualizowania co 4 lata polityki ekologicznej państwa. W związku z tym została sporządzona

⁴⁰ M. OSTROWSKI, *Ekologia w oczach turysty i pielgrzyma*, w: *Mówić o przyrodzie*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Instytut Studiów Franciszkańskich, Instytut Botaniki PAN. Kraków 2001, s. 64.

„Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010” i w grudniu 2002 r. przyjęta przez Radę Ministrów. Jest ona w niektórych instytucjach państwowych nazywana Trzecią Polityką Ekologiczną Państwa, jednak według jej autorów to zaktualizowanie i uszczegółowienie Drugiej Polityki Ekologicznej Państwa.

Podstawy, jak i długookresowe cele polityki ekologicznej Polski i Unii Europejskiej są w swoich założeniach zbieżne. Zakładają one rozwój zrównoważony państw zwany w Polsce ekorozwojem. W aspekcie koncepcyjnym tych podejść występują pewne rozbieżności, ale ich istota w dostosowaniu rozwoju gospodarczego do uwarunkowań ekologicznych jest taka sama.⁴¹ Realizacja polityki ekologicznej państwa powinna dokonywać się przez zmiany modelu produkcji i konsumpcji. Nadrzędne cele polityki ekologicznej to: promocja zdrowia, nowoczesnej, efektywnej i oszczędnej gospodarki surowcami naturalnymi, współpraca z zagranicą w ograniczaniu globalnych zagrożeń, restrukturyzacja gospodarki, edukacja ekologiczna społeczeństwa. Polityka ekologiczna państwa ma stwarzać warunki do skutecznej ochrony środowiska. Zatem ma być ona:

- integralnym elementem polityki trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, czyli zharmonizowana z polityką społeczną, gospodarczą i przestrzenną przez włączenie aspektów środowiskowych do polityk sektorowych,
- dokonywać znaczących zmian w modelu produkcji i konsumpcji zgodnie z zasadami „zanieczyszczający płaci” do:
 - zmniejszenia materiałochłonności, wodochłonności i energochłonności gospodarki
 - kształtowanie modelu konsumenta świadomie odpornego na różne manipulacje marketingowe,
- zmniejszać znaczenie inwestycji „końca rury”, które polegają np. na oczyszczaniu gazów odlotowych i ścieków, unieszkodliwianie odpadów itp.

Głównym celem polityki ekologicznej państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju. Wdrożenie takiego modelu rozwoju, który zapewni skuteczne korzystanie ze środowiska, nie powodując zagrożenia dla jakości i trwałości przyrodniczych zasobów. Aby zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne należy nie tylko wprowadzić zabezpieczenia przed niekorzystnym oddziaływaniem na środowisko działalności gospodarczej, ale również wprowadzić ochronę zasobów dyspozycyjnych wód, zaspokajających ilościowe i jakościowe potrzeby; zachowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej; zwiększenie lesistości kraju jak również powierzchni obszarów chronionych. Bezpieczeństwo ekologiczne człowieka to również rekreacja i wypoczynek oraz występowanie wszystkich obecnie dziko żyjących gatunków.⁴²

⁴¹ Por. A. BUDNIKOWSKI, *Ochrona środowiska jako problem globalny*. PWN. Warszawa 2000. 171.

⁴² <http://www.mos.gov.pl>

Generalnie jednym z najważniejszych elementów polityki ekologicznej każdego kraju jest akceptacja społeczna działań proekologicznych, wynikająca ze stanu świadomości społeczeństwa. Osiąga się ją przez proces edukacji i kreowania mechanizmów, które wyzwalają proekologiczną presję społeczną.

Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska to kolejny cel polityki ekologicznej państwa. Zamierza się uzyskać równe warunki dostępu do ograniczonych zasobów oraz możliwości odprowadzania zanieczyszczeń przez wszystkie podmioty gospodarcze; tworzenie tzw. zielonych miejsc pracy czyli w dziedzinach mniej obciążających środowisko; doprowadzenie do bardziej zrównoważonej konsumpcji czyli rozwój produktów i usług mniej obciążających środowisko; modernizacja urządzeń służących do ochrony środowiska.

W latach 2003 – 2006 zostały uruchomione zróżnicowane działania sprzyjające wzrostowi zaangażowania komercyjnego prywatnych i publicznych instytucji finansowych na rzecz finansowania celów ekologicznych. Odpowiedzialność za szkody powodowane w środowisku ujęta jest w polskim prawie ochrony środowiska w formie odpowiedzialności cywilnej i karnej. Polska wchodząc w struktury Unii Europejskiej w roku 2004 musiała zastosować się do i wymagań procedur Unii. Zwiększyły się zatem obowiązki administracji publicznej wszystkich szczebli. Musiało nastąpić również wzmocnienie kadrowe oraz kompetencje struktur. Wzrosła również rola odpowiedniej edukacji ekologicznej, która ma podstawowe znaczenie w realizacji celów ekologicznych. Ma ona zapewnić powszechny dostęp do informacji o środowisku, a także stworzyć instytucjonalne zabezpieczenie dla wyrażenia przez społeczeństwo swoich opinii oraz wpływa na decyzje dotyczące istotnych spraw dla środowiska. Rozwój badań i postęp techniczny, symulowanie innowacji, to kolejny cel polityki ekologicznej państwa. W jego realizacji ważne jest odpowiednie zaplecze naukowe. Aby wzmocnić zespoły badawcze zajmujące się problematyką z tego zakresu należy powołać państwowe instytuty badawcze wspierające realizację zadań w dziale środowisko i gospodarka wodna oraz ustanowienie programów badawczych rozwiązujących problemy z tej dziedziny.

Polska od momentu integracji z Unią Europejską jest zobowiązana wypełniać i realizować zadania wynikające z przyjętych okresów przejściowych, podjęte w czasie ubiegania się o członkostwo. Poprawa życia obywateli Unii Europejskiej ma nastąpić przez zapewnienie wysokiego poziomu ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody. Polepszenie środowiska natomiast ma nastąpić m.in. na wskutek znacznego wzrostu lesistości Europy, ochronie terenów wodno-błotnych, poprawie stanu czystości wód powierzchniowych.

Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego państwa wymaga odpowiedniego stanu różnorodności biologicznej i krajobrazowej (podlega ona niestety na świecie i w Polsce zagrożeniu z powodu wykorzystywania zasobów przyrody dla korzyści materialnych) oraz zwiększenia powierzchni obszarów chronionych.⁴³

⁴³ Por. <http://www.mos.gov.pl>

Najważniejsze cele w zakresie ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej w perspektywie 2010 r. to m.in.: poprawa najcenniejszych zniszczonych ekosystemów i siedlisk; rozszerzenie ochrony *in situ* i *ex situ* gatunków roślin i zwierząt, którym grozi wyginięcie – wsparcie form rolnictwa oraz jego rozwój stosując metody produkcji nie naruszające równowagi przyrodniczej; zapewnienie racjonalnego gospodarowania różnorodnością biologiczną na terytorium kraju; wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz władz szczebla lokalnego; skuteczne przeciwdziałanie wprowadzaniu gatunków, mogących zagrozić gatunkom rodzimym.

Podstawowe cele dotyczące ochrony i zrównoważonego rozwoju lasów do 2010 roku to m.in.:

- zwiększenie lesistości kraju,
- wdrożenie zasad ochrony,
- zwiększenie różnorodności biologicznej w lasach m.in. przez wprowadzenie gatunków rodzimych, urozmaicenie składu gatunkowego odnowień leśnych,
- ochrona leśnych zasobów genowych,
- utrzymanie lub odtworzenie śródleśnych zbiorników i cieków wodnych,
- utrzymanie wielofunkcyjności lasów oraz wzmocnienie ich korzystnego oddziaływania na środowisko,
- poprawa zdrowia drzewostanów; zwiększenie zadrzewień na terenach rolniczych,
- dostosowanie lasów i leśnictwa do funkcji społecznych (rekreacyjnych, turystycznych), udostępnienie społeczeństwu lasów ale pod odpowiednim nadzorem, aby nie dopuścić do zagrożenia,
- poprawa rozwiązań techniczno – finansowych, aby zapewnić trwałość ekosystemów leśnych,
- ochrona leśnych gleb,
- ograniczenie chemizacji w szkółkarstwie leśnym na rzecz technik łagodniejszych środowisku,
- podnoszenie świadomości społeczeństwa przez wdrożenie odpowiednich programów w zakresie zrównoważonej gospodarki leśnej,
- poprawa stanu lasów prywatnych,
- zapewnienie lasom odpowiedniego znaczenia w planowaniu przestrzennym.⁴⁴

3. Cele polityki ekologicznej w Unii Europejskiej

Traktat Rzymski podpisany 25 marca 1957 roku (Traktat o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej) nie przewidywał możliwości powstania odrębnej polityki ekologicznej. Podstawowym celem państw założycielskich było dążenie do utworzenia wspólnego rynku.⁴⁵

⁴⁴ Por. <http://www.mos.gov.pl>

⁴⁵ Por. M. PODOLAK, *Ochrona środowiska we Wspólnocie Europejskiej*, w: *Problemy ekologii*, 1/2000. 13

Polityka ekologiczna rozpoczęła się od działań poszczególnych krajów członkowskich, których celem było przeciwdziałanie skutkom zanieczyszczenia środowiska naturalnego, a z czasem powstrzymanie tego zanieczyszczenia. Jednak wysiłki pojedynczych państw nie dawały efektów. W latach 70 powstała potrzeba wspólnej polityki proekologicznej.

W latach 1973 – 1975 powstał I Program działań na rzecz środowiska. Jego podstawowym celem było opracowanie i przyjęcie standardów jakości środowiska na szczeblu krajów Wspólnoty. Jakości te określone zostały jako „zespół wymagań, który musi być spełniony w danym czasie, obecnie lub w przyszłości, w odniesieniu do danego środowiska lub jego części”.⁴⁶

Program II obejmujący lata 1976 – 1981, zajął się redukcją zanieczyszczeń oraz racjonalnym wykorzystaniem i poprawą jakości środowiska. W Programie tym pojawia się charakterystyczny unijny żargon – „racjonalne wykorzystanie”, który wypiera „poprawę jakości”. Dwoistość ta charakteryzuje do dziś pojęcie „ekorozwój” lub „zrównoważony rozwój”. Jednak niemożliwe jest, aby przy dynamicznie rozwijającej się Europie, środowisko mogło samo „poprawić swoją jakość”. Przy ciągle rozwijającej się gospodarce, szlakach komunikacyjnych, swobodnej wymianie handlowej, rozwoju turystyki i innych czynników nierealna wydaje się całkowita ochrona środowiska. Myślę, że „ekorozwojowa” polityka Wspólnot ma za zadanie spowolnić proces zniszczenia środowiska.

Program III obejmuje lata 1982 – 1986. Dotyczył on wzmocnienia skuteczności europejskiego prawa ekologicznego. W wyniku czego zmieniono dotychczasową orientację z imisyjnej na emisyjną, zaproponowano określenie wartości dopuszczalnych substancji wprowadzanych do środowiska, zerwano z podejściem znanym jako „zasada końca rury”.

W latach 1987 – 1991 realizowano IV Program. Zapoczątkował on ochronę zintegrowaną. Oznaczało to ochronę środowiska jako działania nie dodatkowego ale zintegrowanego elementu całego procesu produkcji. W 1987 roku podpisano Jednolity Akt Europejski (JAE) o ochronie środowiska. Ustalono również sposoby działań, mają charakter profilaktyki, sprawcy pierwotnego oraz subsydiarności. JAE określa „konstytucyjne” podstawy polityki Unii w zakresie ochrony środowiska. Jego art. 130R determinuje następujące cele:

- zachować, chronić oraz poprawić stan środowiska naturalnego,
- przyczynić się do ochrony zdrowia ludzkiego,
- zapewnić racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych.⁴⁷

Została utrwalona zasada, według której koszty usunięcia szkody ponosi podmiot odpowiedzialny za skażenie czy zanieczyszczenie.

⁴⁶ <http://www.ecp.wroc.pl>

⁴⁷ A. LISOWSKA, *Prawne podstawy ochrony środowiska Unii Europejskiej*, w: *Polityka ekologiczna III Rzeczypospolitej*. Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. K. Wielkiego, Bydgoszcz 2000, 236.

W 1988 roku w życie weszła dyrektywa w sprawie ochrony środowiska. Zawierała ona przesłanki do jednolitej procedury administracyjnej w planowaniu projektów gospodarczych, aby kontrolować ich skutki dla ludzi, zwierząt i środowiska. Wraz z Traktatem z Maastricht z 1992 roku Unia Europejska zakwalifikowała politykę ekologiczną do stałych zadań i celów. W traktacie tym stwierdza się, że „zadaniem Unii jest popieranie trwałego i nieinflacyjnego wzrostu gospodarczego z poszanowaniem środowiska”. Określa on też w art. 30 następujące cele w dziedzinie ekologicznej: zachowanie, ochronę oraz poprawę jakości środowiska, ochronę zdrowia człowieka, racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych, zmniejszenie lub wyeliminowanie transgenicznych przepływów zanieczyszczeń.⁴⁸

Program V obowiązuje od 1993 roku Jego priorytetowe problemy to: przemysł, energetyka, transport, rolnictwo oraz turystyka. W programie tym jest mniej zakazów i nakazów, opiera się on na instrumentach proceduralnych i pośrednich. Rozszerzono listę adresatów zadań wynikających z programu, którym przede wszystkim są: przedstawiciele przedsiębiorstw, organizacje konsumenckie oraz organizacje pozarządowe. W celu zachowania przezorności ekologicznej została przyjęta zasada BAT (Best Available Technology) „najlepszej dostępnej technologii” dyrektywą 96/61 w 1996 roku, w nowych zakładach obowiązuje od 1999 roku, a w zakładach już istniejących zacznie obowiązywać od 2007 roku. Jej zadaniem jest stosowanie takich metod działania, rozwiązań organizacyjnych, urządzeń technicznych, które najlepiej redukują i unieszkodliwiają zanieczyszczenia.

Sprawą zasadniczą było pojęcie zrównoważonego rozwoju, które stało się podstawowym wyznacznikiem prawa ekologicznego w Polsce, jak i pozostałych krajach Unii.⁴⁹

W 1997 roku przyjęto dokument wykonawczy do Konwencji klimatycznej – tzw. Protokół z Kyoto. W protokole tym zobowiązuje się zmniejszyć ogólną emisję sześciu gazów szklarniowych pochodzenia antropogenicznego (w tym m.in. dwutlenku węgla, dwutlenku siarki, tlenków azotu, metanu, freonu i innych). Sformułowaniem ważnym dla leśnictwa w protokole jest decyzja stwierdzająca, że w celu osiągnięcia założonych emisji gazów szklarniowych, oprócz redukcji emisji – możliwe jest włączenie działań sprzyjających zwiększeniu sekwestracji węgla przez tzw. naturalne pochłaniacze tego pierwiastka – w tym lasy.⁵⁰

Dnia 22 lipca 2002 roku na lata 2001-2010 został ustanowiony VI Środowiskowy Program Działań UE zatytułowany „Środowisko 2010: Nasza przyszłość zależy od naszego wyboru” (Environment 2010: Our Future, Our Choice). Zgodnie z programem, naczelnym celem jest rozdzielenie związku mię-

⁴⁸ A. P. WIATRAK, *Polityka ekologiczna w zrównoważonym rozwoju rolnictwa*, w: *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, 1/2001(28). 91-92.

⁴⁹ Por. <http://www.ecp.wroc.pl>

⁵⁰ J. STOCKI, *Lasy i gospodarka leśna w kształtowaniu bilansu dwutlenku węgla. Protokół z Kyoto*, w: *Biblioteka leśniczego*, zeszyt 216. Wydawnictwo Świat. Warszawa 2005, 4.

dzy wzrostem gospodarczym, a degradacją środowiska. Program działań obejmuje cztery obszary priorytetowe:

- zmiany klimatu,
- przyroda i różnorodność biologiczna,
- zdrowie i jakość życia,
- zarządzanie zasobami naturalnymi i odpadami.

Celem wyznaczonym w programie jest wykorzystanie technologii środowiskowych do realizacji wyzwań ekologicznych, jednocześnie zwiększając wzrost gospodarczy i konkurencyjność.⁵¹ Zaproponowano pięć głównych metod działania:

- wdrożenie istniejącego prawa ekologicznego,
- uwzględnianie potrzeb ochrony środowiska we wszystkich sferach wspólnotowej polityki,
- bliską współpracę z biznesem i konsumentami w celu znalezienia optymalnych rozwiązań,
- zapewnienie lepszej i łatwiej dostępnej informacji na temat środowiska wszystkim obywatelom Unii,
- rozwinięcie bardziej świadomego podejścia do problemu wykorzystania gruntów.⁵²

Zakończenie

W zakończeniu należy podkreślić następujące zagadnienia, problemy, zasady i apele:

- lepiej zapobiegać niż leczyć,
- uwzględnij skutki działań w środowisku jak najwcześniej,
- nie naruszaj równowagi ekologicznej,
- podejmuj działania przemyślane, zwiększ zasób wiedzy,
- sprawca szkód w środowisku ponosi koszty,
- działania w państwach członkowskich powinny uwzględniać dobro każdego państwa,
- polityka ekologiczna państw członkowskich powinna uwzględniać interesy państw rozwijających się,
- państwa UE powinny wspierać ochronę środowiska w skali międzynarodowej i globalnej,
- ochrona środowiska jest obowiązkiem każdego,
- środki ochrony środowiska powinny być stosowane odpowiednio do rodzaju zanieczyszczeń,
- krajowe programy i polityka na rzecz ochrony środowiska powinny być wspólnie koordynowane.

⁵¹ Por. <http://www.mos.gov.pl>

⁵² Por. <http://www.exporter.pl>

The goals of Polish Ecological Policy in the European Union including forest Management

SUMMARY

The article contains and analysis of the primary terms and notions such as: politics, ecological politics, ecology, forest management and basic information concerning the ecological policy in Poland and in the European Union.

Rybitwa zwyczajna